

LITTERATURNYT

Den danske Kirkes Historie. Under Redaktion af Hal Koch og Bjørn Kornerup. I. Hal Koch: Den ældre Middelalder indtil 1241. 419 S. (Gyldendal, 1950).

Man må være Gyldendals Forlag taknemlig, fordi det i en pengeknapp og papirdyr tid vover at udsende en otte binds kirkehistorie. Men nu er det også hundrede år siden, Ludvig Helweg begyndte sin skildring af Danmarks kirkehistorie. Et århundredes forskning og ny livsbelysning har gjort hans værk forældet. Denne gang er det ikke een mand, men en række videnskabsmænd, der søger at løse opgaven. Den er fordelt således:

- I: Den ældre Middelalder, Hal Koch.
- II: Senmiddelalderen, Niels Knud Andersen.
- III: Reformationstiden, J. Oskar Andersen.
- IV: Det lærde Tidsrum, Bjørn Kornerup.
- V: Pietismen, Johannes Pedersen. — Oplysningstiden, Bjørn Kornerup.
- VI: 1800—48, Hal Koch.
- VII: 1849—1914, P. G. Lindhardt.
- VIII: Mellemløstiden (medarbejderne endnu ikke udpeget).

Det først udkomne bind indeholder Hal Kochs skildring af den ældre middelalder fra religionsskiftet i vikingetiden til Valdemarstidens kirke- og kongestat. Det indledes med et kapitel om religionsskiftet. Her møder man straks en velgørende oprigtig tilståelse af, hvor vanskeligt det er, for ikke at sige umuligt, at bygge noget videre på det yderst spinkle danske kildemateriale. Man har sikkert her været altfor rask til at godkende Vilhelm Grønbechs betragtninger, der helt er bestemt af det islandske edda- og sagastof. Hal Koch nævner med rette, at forholdene i det landsbyprægede Danmark kan have været ret forskellige fra det norsk-islandske bygdesamfund, men vor viden er faktisk for ringe til at tillade rekonstruktioner.

På denne mørke baggrund virker de følgende to kapitler: »Kirke og Samfund« og »Højmiddelalderen«, der indeholder en kronologisk fremadskridende redegørelse for kirkens vækst i det danske samfund, dobbelt spændende. Ganske vist er kilderne også her fattige, tilfældige og tit upålidelige, men det lykkes alligevel Hal Koch at trække hovedlinjerne i udviklingen og sammenhængen med Europa således op, at man efter læsningen siger til sig selv: Han er kommet virkeligheden nærmere end hans forgængere. Som eksempel vil jeg gerne anføre skildringen af Absalon. De gode folk, der blev bedrøvet i deres hjerter over at se Erik Arup reducere Absalon til en sjællandsk godsspekulant, vil nu kunne fryde sig over at se ham placeret omtrent på linje med Eskil som en værdig kirkens mand i sin samtid. Men hvis de tror, at pendulet blot er svinget tilbage i udgangsstilling »før Arup«, tager de fejl. Hal Koch har i lige så høj grad som Arup taget ved lære af Lauritz Weibulls kildekritiske forskning. Han har ikke større respekt for Saxo end Arup havde, og i sit syn på de bærende kræfter i samfundet står han Arup nær. Her er det nok at minde om, at Hal Koch i nogen modsætning til Poul Nørlund fremhævede,

at det var bønderne, der byggede og ejede de fleste af landets kirker. Men tilbage til Absalon. Hal Koch er enig med Arup i, at Absalon på mange måder var kongens mand, men det betød ikke, at han svigtede kirkens sag. Tværtimod skyldes det Absalon mere end nogen anden, at der blev skabt et så holdbart samvirke mellem kongemagt og kirke i Valdemartiden. I vurderingen af kirkefesten i Ringsted 1170 og af ærkebispervalget 1177 skilles Hal Kochs vej fra Arups og Weibulls; han betragter disse begivenheder som sejre for kirken, selv om kongen havde sin gevinst derved. Den position, som Absalon vandt indenfor kirken, kan kun forklares ved, at han på afgørende områder delte det europæiske kirkesyn og i visse retninger gik videre end den nidkære Eskil var gået. Trods alt er der dog større varme over billedet af Eskil. Det er, ligesom denne uforfærdede og skarpe mand med det dristige initiativ og det vide udsyn virker særlig tiltrækkende på moderne historikere. Hans storhed og genialitet skal ingen bestride, men har taktiske evner og sans for kompromiser ikke også deres værdi?

Bogens fjerde og sidste kapitel hedder »Livet i Kirken« og følger temmelig nøje fremstillingen i andet bind af Hal Kochs grundlæggende arbejde »Danmarks Kirke i den begyndende Højmiddelalder« (fra 1936). Her belyses de enkelte institutioner, der udgjorde rygraden i middelalderens kirke: Biskoppen, domkapitlerne, sognet, klostrene. Fremstillingen afsluttes med en god oversigt over »Kirkebygninger og Kirkekunst«, udarbejdet af Hal Kochs elev Jakob Balling. Til allersidst findes en nyttig og fyldig litteraturoversigt presset sammen på fem sider.

Man har bebrejdet tidligere slægtled af historikere, at de tog for lidt hensyn til økonomiske og sociale faktorer. Nu siges det af og til om vore dages historikere, at de gør for meget ud af det økonomiske. I Hal Kochs fremstilling råder en passende balance mellem åndelige og materielle kræfter. Han ser kirken som et element i samfundet, der kun kan forstås i sammenhæng med den almindelige samfundstilstand og -udvikling. Herved får hans skildring interesse langt ud over de specielt kirkehistorisk indstillede kredse. Det første bind af kirkehistorien danner en fornem optakt til det hele værk. Med særlig spænding imødeser man det bind, hvor Hal Koch har til opgave at skildre tiden fra 1800 til 1848, den periode, der skaber forudsætninger for de kirkelige og folkelige vækkelser i Danmark op til vor tid.

Roar Skovmand.

Erik Kroman: Middelalderlig skrift. 48 s. (Gad, 1951).

Arkivar, dr. Erik Kromans udgave af middelalderlige skriftprøver med tilhørende transskriptioner er et yderst værdifuldt supplement til de meget benyttede »Skriftprøver fra tiden efter reformationen«, udgivne af overarkivar, dr. Hjelholt. De to udgaver vil sammen med den desværre indtil videre standse serie »Fra Rigsarkivets samlinger« i høj grad kunne medvirke til at lette benyttelsen af vore arkiver og håndskriftssamlingerne i bibliotekerne.

Med de begrænsede muligheder, der er inden for udgavens 44 tekster, har dr. Kroman formået ikke alene at foretage et palæografisk repræsentativt udvalg, men også at give eksempler på middelalderens vigtigste kildegrupper. Ved at medtage brudstykket af Augustin: De civitate dei fra Rigsarkivet er det opnået at give et jævnt indtryk af skriftens udvikling allerede fra det 10. århundrede og derefter frem til det 16. århundrede, sluttende med Mogens